

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องยาวนานกว่า 30 ปี ได้ช่วยยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศและระดับมาตรฐานการดำรงชีพของประชาชนชาวไทย โดยทั่ว ๆ ไปให้สูงขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน เป็นต้น เนื่องจากการใช้ทรัพยากรที่ไม่เหมาะสม อีกทั้งปัญหาการขยายตัวอย่างรวดเร็วของชุมชนเมืองที่เกิดขึ้น ก็ส่งผลให้เกิดภาวะมลพิษทางอากาศ เสียง น้ำ ขยะ สารอันตราย อันจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพของประชาชนทั่วไป ปัญหาคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศจึงมีความรุนแรงยิ่งขึ้น

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาของเกือบทั่วโลก และยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ประเทศต่าง ๆ จำต้องตระหนักถึงอันตรายอันจะส่งผลกระทบต่อมนุษยชาติเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นในหลายประเทศจึงมีมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมภายในประเทศของตนให้เหมาะสมภายใต้ขีดจำกัดของทรัพยากรในประเทศ เพื่อสร้างความเจริญอย่างได้ประโยชน์สูงสุด

ประเทศไทยก็เป็นหนึ่งที่นำการบริหาร และจัดการด้านสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นการกระจายอำนาจในการจัดการออกสู่องค์กรในระดับภูมิภาค และท้องถิ่นให้มีบทบาทและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเกี่ยวกับการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยเกื้อหนุนการดำรงชีวิต และการพัฒนาประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับการฟื้นฟู บูรณะให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สามารถสนับสนุนพัฒนาทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน และเพื่อให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความสมดุลทั้งในด้านระบบนิเวศวิทยาและสภาพแวดล้อม โดยใช้การร่วมมือหลาย

ฝ่าย เพื่อให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากขึ้นในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ และดูแลรักษาสภาวะแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง ด้วยการสนับสนุนจากภาครัฐ นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรธุรกิจ ควบคู่ไปกับการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการ ควบคุมการใช้และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างเสริมวินัยและประ สิทธิภาพการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการผลิตให้เป็นไปอย่างประหยัด ได้ประโยชน์ต่อการ พัฒนาเศรษฐกิจสูงสุด และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ตลอดจนเพิ่มบทบาทของประเทศ ไทยในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ ทั้งในระดับภูมิภาคและ ระดับโลก

มนุษย์มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างแนบแน่น ในอดีตปัญหาเรื่องความสมดุลย์ ของธรรมชาติตามระบบนิเวศยังไม่เกิดขึ้นมากนัก ทั้งนี้เนื่องจากผู้คนในยุคต้น ๆ นั้น มีชีวิตอยู่ได้ อธิปไตยของธรรมชาติ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมเป็นไปอย่างค่อย เป็นค่อยไป จึงอยู่ในวิสัยที่ธรรมชาติสามารถปรับดุลย์ของตัวเองได้ ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงจึงยังไม่ปรากฏ แต่อย่างไรก็ตาม จากการที่ความเจริญทางด้าน เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมขยายตัวมากขึ้น มนุษย์ชวนชวหายหาความสุขสบายมากขึ้น มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากยิ่งขึ้น และเกือบทุกประเทศต่างก็มุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจกัน อย่างจริงจัง ปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมจึงปรากฏให้เห็นบ้าง แต่ก็ยังพอที่จะอยู่ในวิสัยและสภาพที่ รับได้

ผ่านมาจนกระทั่งถึงระยะเมื่อไม่กี่สิบปีมานี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งเรียกกันว่า “ทศวรรษแห่งการพัฒนา” นั้น ปรากฏว่าได้เกิดมีปัญหารุนแรงทางด้านสิ่งแวดล้อม ขึ้นในบางส่วนของโลก และปัญหาดังกล่าวนี้ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกันในทุกประเทศ ทั้งที่พัฒนาแล้ว และกำลังพัฒนา เช่น

- ปัญหาทางด้านภาวะมลพิษที่เกี่ยวกับน้ำ
- ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมสลายและหมดสิ้นไปอย่างรวดเร็ว เช่น น้ำมัน แร่ธาตุ ป่าไม้ พืช สัตว์ ทั้งที่เป็นอาหารและที่ควรอนุรักษ์ไว้เพื่อ การศึกษา เป็นต้น
- ปัญหาที่เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานและชุมชนของมนุษย์ เช่น การวางผัง เมืองและชุมชนไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดการแออัดยัดเยียด ใช้ทรัพยากร ผิดประเภท และลักษณะ ตลอดจนปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมและปัญหา จากของเหลือทิ้งอันได้แก่มูลฝอย เป็นต้น

สำหรับประเทศไทย สถานการณ์สิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบันที่เกิดขึ้น เป็นปัญหาดังต่อไปนี้ (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม, 2539)

1. การจัดการทรัพยากรดินและการใช้ที่ดินไม่มีประสิทธิภาพทั้งในเขตเมือง และชนบท มีการใช้ที่ดินไม่เหมาะสมตามสมรรถนะ จำนวน 110 ล้านไร่ มีการชะล้างพังทลายของดินในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร และการเกษตร 134 ล้านไร่ และมีที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ จำนวน 191 ล้านไร่ เกิดปัญหามลพิษทางดินจากการตกค้างของสารพิษที่ใช้ในการเกษตร อุตสาหกรรม และชุมชน การแพร่กระจายของพื้นที่ดินเค็ม โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ที่มีศักยภาพในการแพร่กระจายดินเค็ม 19.4 ล้านไร่ และพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลก็มีแนวโน้มการแพร่กระจายดินเค็มมากขึ้น ส่วนบริเวณกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และเขตชุมชนหนาแน่น เกิดการทรุดตัวของแผ่นดิน เนื่องจากการสูบน้ำบาดาลมาใช้ในปริมาณมากเกินกว่าน้ำธรรมชาติจากแหล่งอื่นทดแทนได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่สำคัญ คือ การกระจายการถือครองที่ดิน ปรากฏว่าประชากรร้อยละ 90 ของประเทศ มีที่ดินถือครองเฉลี่ยคนละไม่เกิน 1 ไร่ ในขณะที่ประชากรร้อยละ 10 มีที่ดินถือครองคนละกว่า 100 ไร่ รวมทั้งมีหมู่บ้านประมาณร้อยละ 30 ของประเทศ ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ และมีเกษตรกรที่ไม่มีที่ทำกิน แต่ต้องเช่ากว่า 5 แสน ครัวเรือน

2. พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว โดยมีอัตราการลดลงในระหว่างปี 2504-2536 เฉลี่ยปีละ 2.73 ล้านไร่ และถึงแม้จะมีการยกเลิกพื้นที่สัมปทานป่าไม้ในปี 2532 แล้วก็ตามปรากฏว่าในช่วงปี 2532-2536 พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลาย 6.18 ล้านไร่ หรือมีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 1.5 ล้านไร่ โดยในปี 2536 มีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียง 83.5 ล้านไร่ หรือร้อยละ 26 ของพื้นที่ประเทศ การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ส่งผลต่อการสูญเสียองค์ประกอบของระบบนิเวศป่าไม้ ความหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพถูกทำลาย พืชพรรณและสัตว์ป่าที่มีคุณค่าได้สูญพันธุ์ไปแล้วบางส่วน การปลูกป่าทดแทนไม่สามารถชดเชยพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกทำลายได้ และการปลูกป่าทดแทนส่วนใหญ่เป็นสวนป่าเศรษฐกิจที่ไม่ได้ให้คุณค่าทางระบบนิเวศของป่าไม้เมืองร้อน รวมทั้งไม่สามารถทดแทนหรือฟื้นฟูองค์ประกอบของระบบนิเวศที่สูญเสียไป

3. การเพิ่มขึ้นของประชากรและการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจทำให้ความต้องการใช้น้ำเพิ่มขึ้น ปริมาณการใช้น้ำในช่วงปี 2523-2533 ได้เพิ่มขึ้นจาก 20,530 ล้านลูกบาศก์เมตร เป็น 43,000 ล้านลูกบาศก์เมตร ในขณะที่ศักยภาพในการพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำขนาดใหญ่มีน้อย ประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำของแหล่งน้ำธรรมชาติและที่จัดสร้างไว้ลดลง และมีคุณภาพน้ำเสื่อม

โทรม ส่วนการใช้ประโยชน์จากน้ำใต้ดินยังไม่เหมาะสม จึงมีผลทำให้เกิดภาวะการขาดแคลนน้ำ ความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้น้ำในภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การบริการ และการอุปโภคบริโภค ในครัวเรือน รวมทั้งเพื่อการผลักดันน้ำเค็ม ซึ่งปัญหาดังกล่าวมีแนวโน้มรุนแรงขึ้นตามอัตราความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ความไม่สม่ำเสมอของปริมาณน้ำในแต่ละช่วงของปี ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมและวิกฤตภัยแล้ง ในปี 2537 มีหมู่บ้านที่ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำ อุปโภคบริโภคอย่างรุนแรงในฤดูแล้งจำนวนกว่าร้อยละ 50 จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรน้ำ ทั้งด้านการจัดหาและการใช้ประโยชน์ โดยให้มีการพัฒนาเป็นระบบลุ่มน้ำครอบคลุมในทุกลุ่มน้ำ

4. แร่เป็นทรัพยากรธรรมชาติประเภทหมดเปลือง ไม่สามารถเกิดทดแทนขึ้นได้ในระยะสั้น แต่เนื่องจากเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงมีการพัฒนาและนำมาใช้อย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด โดยมีการนำมาใช้ประโยชน์อย่างไม่มีประสิทธิภาพ จึงทำให้ได้รับผลตอบแทนต่ำ และเนื่องจากไม่ได้พิจารณาการใช้ประโยชน์อย่างเป็นระบบ จึงทำให้สูญเสียผลประโยชน์ข้างเคียงหรือต่อเนื่อง การนำทรัพยากรแร่มาใช้ประโยชน์อย่างไม่เหมาะสม นอกจากก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของแหล่งแร่แล้ว ยังมีปัญหาที่สำคัญคือ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและความขัดแย้งกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติประเภทอื่น ทั้งนี้เพราะขาดการประสานนโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรแร่ ทรัพยากรธรณี และทรัพยากรอื่น ๆ อย่างเป็นระบบ รวมทั้งกฎหมายและระเบียบข้อบังคับยังไม่เอื้ออำนวยต่อการควบคุมให้การจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5. พลังงานเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาและมีผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ตลอดจนมีความสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศ ความต้องการใช้พลังงานได้เพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมาก โดยเฉพาะพลังงานไฟฟ้า คาดว่าในปี 2554 จะมีปริมาณความต้องการใช้ถึง 43,832 เมกกะวัตต์ ในขณะที่ปี 2537 มีกำลังผลิตติดตั้งเพียง 12,948 เมกกะวัตต์ ดังนั้นในอนาคตหากไม่มีการจัดการทรัพยากรพลังงานให้มีประสิทธิภาพแล้ว อาจทำให้เกิดภาวะการขาดแคลนพลังงาน นอกจากนี้การผลิตและการใช้พลังงานในปัจจุบัน ยังไม่ประสิทธิภาพและประหยัดเท่าที่ควร จึงก่อให้เกิดปัญหาต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพราะไม่ให้ความสำคัญในการป้องกันปัญหา แต่เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า

6. การใช้ที่ดินชายฝั่งทะเลและที่ใต้น้ำทะเลเพื่อการเกษตร อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและการบริการอื่นๆ โดยคำนึงแต่ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ไม่มีมาตรการอนุรักษ์ที่เหมาะสม

ทำให้ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ได้แก่ ป่าชายเลน ชายหาด ปะการัง หาดทรายทะเล สาหร่ายทะเล น้ำทะเลชายฝั่ง และทรัพยากรประมงชายฝั่ง อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม โดยเฉพาะพื้นที่ป่าชายเลนได้ถูกบุกรุกทำลายเหลือประมาณ 1 ล้านไร่ ในปี 2536 ลดลงจากปี 2504 ถึงร้อยละ 57 ส่วนปะการังทั้งฝั่งทะเลอันดามัน และอ่าวไทยก็มีแนวโน้มที่จะเสื่อมโทรมลงตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีการถมทะเลเพื่อขยายพื้นที่ หรือการก่อสร้างแนวป้องกันคลื่นลมกีดขวางทางน้ำ จนทำให้เกิดการพอกพูนมวลทรายในแนวปะการัง ส่วนแนวตรงข้ามจะเกิดการสูญเสียมวลทราย เกิดการกัดเซาะชายฝั่งตามแรงลม และกระแสน้ำ จนมีผลต่อระบบนิเวศชายฝั่งทะเล

7. การเพิ่มของประชากร และการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งก่อให้เกิดการขยายตัวของภาคเกษตร อุตสาหกรรม การคมนาคม การท่องเที่ยว การค้า และบริการ นอกจากจะส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ยังได้ก่อให้เกิดการแพร่กระจายมลพิษ ได้แก่ ความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำในแม่น้ำและแหล่งน้ำ มลพิษทางอากาศจากฝุ่นละอองและก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์ในบริเวณการจราจรหนาแน่น ปัญหาเสียงและกลิ่นในแหล่งชุมชนและอุตสาหกรรม ปัญหามูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ไม่สามารถกำจัดได้หมด ปัญหาการกำจัดของเสียติดเชื้อและของเสียอันตรายไม่ถูกสุขลักษณะ มีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุของสารเคมี รวมทั้งมีแนวโน้มของการสะสมสารพิษในสิ่งแวดล้อมสูงขึ้น ในขณะที่การบริหารและการจัดการมลพิษที่ผ่านมายังไม่สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการ ประชาชน องค์กรเอกชน และหน่วยงานในท้องถิ่นยังมีไม่มากเท่าที่ควร

8. แหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม ซึ่งเป็นมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชาติ มีสภาพเสื่อมโทรมจากสาเหตุภัยธรรมชาติและการทำงานของมนุษย์ การพัฒนาประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมา ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม ทำให้ขาดการจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ขาดการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณโดยรอบ รวมทั้งกฎหมายและกฎระเบียบที่มีอยู่ไม่เอื้ออำนวยต่อการนำไปปฏิบัติ

9. ปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชนทั้งในเขตเมือง ชุมชนชนบท และชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตป่า เกิดขึ้นเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรไม่สอดคล้องกับศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติและ บริการขั้นพื้นฐาน ในชุมชนเมืองมีการขยายตัวของประชากรอย่างรวดเร็ว จนไม่สามารถจัดหาบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตให้เพียงพอต่อความต้องการ ขาดการวางแผนหรือควบคุมการใช้ที่ดิน ทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานที่ไม่เหมาะสม เกิดชุมชนแออัด และปัญหาสังคม ส่วนชุมชนชนบทและชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตป่า มีการเปลี่ยนแปลงทั้งกิจกรรมและพฤติกรรม ทำให้

ทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมถูกทำลาย ทั้งนี้เนื่องจากยังไม่มีนโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสม และขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

10. ปัจจุบันการศึกษาได้มีการสอดแทรกความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในระบบและนอกระบบแล้ว แต่ยังไม่สามารถเสริมสร้างให้ประชาชนเกิดความตระหนัก มีทักษะ มีส่วนร่วมคิดและร่วมทำในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้เท่าที่ควร เพราะหลักสูตรการศึกษา ขาดการบูรณาการและขาดความต่อเนื่องของเนื้อหาในระหว่างระดับชั้น รวมทั้งขาดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เหมาะสม ส่วนการประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อมของแต่ละหน่วยงาน ยังไม่เป็นระบบ ก่อเกิดซึ่งกันและกัน เพราะขาดนโยบายหลักและขาดเครือข่ายระบบข้อมูลสารสนเทศสิ่งแวดล้อม รวมทั้งไม่มีระบบการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรเอกชน และประชาชนที่มีประสิทธิภาพและขาดความต่อเนื่อง

11. การพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมยังอยู่ในขอบเขตจำกัด ไม่ครอบคลุมประเด็นปัญหาสำคัญและเร่งด่วน รวมทั้งเทคโนโลยียังอยู่ในระดับต้นแบบหรือสาธิต จำเป็นต้องขยายขอบข่ายงานศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาและส่งเสริมการนำเทคโนโลยีที่มีอยู่แล้วไปใช้ให้บังเกิดผลอย่างกว้างขวาง

ปัญหาที่กล่าวทั้งหมดนี้ นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ทางรัฐบาลได้ตระหนักถึงวิกฤตการณ์ของปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศอย่างจริงจัง และให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมที่กำหนด สำหรับกิจกรรมที่ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารมวลชนมีดังนี้

1. ประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนเกิดความตระหนักในปัญหาและความสำคัญของการพิทักษ์ทรัพยากร
2. รณรงค์ในรูปแบบต่าง ๆ โดยผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาแล้วนั้น จำเป็นต้องเริ่มแก้ไขทั้งในระยะสั้นและระยะยาว แนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมแนวทางหนึ่ง ได้แก่ การให้การศึกษาด้านความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน ซึ่งนับเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่จะนำมาซึ่งความร่วมมือของประชาชนในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ในการให้ข่าวสารข้อมูลจะทำให้เกิดความตระหนัก ความเข้าใจที่ถูกต้อง

เกี่ยวกับปัญหา และการร่วมกันพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการให้ข่าวสาร ข้อมูลนี้ สื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร ฯลฯ นับว่ามีบทบาทสำคัญในการเป็นสื่อกลางนำเสนอข้อเท็จจริง ข่าวสารที่เกี่ยวข้อง ความรู้ ความเข้าใจ พร้อมกระตุ้นเร้าสร้างจิตสำนึกการรับรู้ถึงอันตรายที่จะเกิดในอนาคต หากยังไม่แก้ไขป้องกันควบคุม และชักจูงให้ประชาชนร่วมมือกันแสดงบทบาทและหน้าที่ในเรื่องนี้ ทั้งนี้เนื่องจากสื่อมวลชนมีคุณลักษณะที่ดี คือ สามารถเผยแพร่ข่าวสารไปสู่ประชาชนจำนวนมากได้ในเวลาอันรวดเร็ว สามารถให้ความรู้และข่าวสารแก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี ทั้งยังสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่ฝังแน่นได้ โดยสรุปสื่อมวลชนมีหน้าที่หลัก คือ

1. การให้ข่าวสาร (Information) แก่ประชาชน ผู้รับฟัง ผู้อ่าน ผู้ชม เพื่อรับทราบข่าวคราวที่เกิดขึ้นประจำวันทั้งในประเทศและต่างประเทศ
2. การให้ความบันเทิง (Entertainment) โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ซึ่งจะสามารถให้ความบันเทิงได้มากที่สุด เนื่องจากมีทั้งภาพและเพลงประกอบ โดยจะอยู่ในรูปของการแสดง
3. การให้ความรู้ (Knowledge) โดยสื่อมวลชนมีหน้าที่ในการให้ความรู้และส่งเสริมให้ประชาชนนำความรู้นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต (Way To Life) ต่อไปในอนาคต
4. การกำหนดวัฒนธรรม (Prescription Culture) สื่อมวลชนทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมความคิดและทัศนคติให้กับประชาชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อที่จะนำไปพัฒนาประเทศ (จำนง วิบูลย์ศรี, 2527)

สื่อมวลชนเป็นผลผลิตจากความพยายามของมนุษย์ ที่จะสื่อสารไปถึงคนจำนวนมากในเวลาอันรวดเร็ว เป็นการสนองความต้องการส่วนหนึ่งที่สำคัญของมนุษย์ที่ต้องอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นคือ ความต้องการที่จะสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนถ่ายทอดข่าวสาร และประสบการณ์ระหว่างกัน เพื่อให้ความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคมน่ารื่น อบอุ่น มั่นคง และปลอดภัย

ด้วยเหตุนี้ สื่อมวลชนจึงเข้ามามีบทบาทกับชีวิตมากขึ้น โทรทัศน์นับว่าเป็นสื่อมวลชนที่แพร่หลาย มีความใกล้ชิดเข้าถึง และได้รับความนิยมในกลุ่มชนทุกเพศทุกวัยทุกระดับการศึกษา เพราะสื่อโทรทัศน์มีความได้เปรียบกว่าสื่อประเภทอื่นๆ เพราะเป็นสื่อที่รวมเอาคุณสมบัติข้อดีของสื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ โดยที่ผู้ชมสามารถได้ยินเสียงจากโทรทัศน์เช่นเดียวกับการฟังวิทยุ ได้เห็นภาพเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกับการชมภาพยนตร์ และได้เห็นตัวหนังสือเช่นเดียวกับการอ่านหนังสือพิมพ์ สื่อโทรทัศน์จึงเป็นสื่อมวลชนที่สะท้อนให้เห็นถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน สามารถสื่อความหมาย และสร้างให้ผู้ชมเกิดจินตนาการร่วมตามไปด้วย

โทรทัศน์ จึงถือได้ว่าเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงมวลชนได้ง่าย เพราะมีอยู่ในทุกครอบครัว ดังจะเห็นได้จากการที่สำนักงานสถิติแห่งชาติได้เคยสำรวจจำนวนเครื่องรับโทรทัศน์ในครอบครัวพบว่าคนกรุงเทพฯ มีโทรทัศน์กันทั้งสิ้นถึง 10,598,000 หลังคาเรือน และบางครัวเรือนมีโทรทัศน์มากกว่า 1 เครื่อง ทำให้มีจำนวนเครื่องรับทั้งสิ้นถึง 12,797,000 เครื่อง (รายงานการสำรวจเกี่ยวกับสื่อมวลชน วิทยุ - โทรทัศน์ พ.ศ. 2532, สำนักงานสถิติแห่งชาติ) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความนิยมสื่อโทรทัศน์ของคนกรุงเทพฯ นอกจากนี้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ยังได้มีส่วนที่ช่วยทำให้สถานีโทรทัศน์สามารถแพร่ภาพไปยังสถานีเครือข่ายที่มีกระจายอยู่ตามส่วนต่างๆ ของประเทศ โดยเปิดโอกาสให้ทุกท้องถิ่นได้มีโอกาสรับชมรายการ ข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิงจากโทรทัศน์ได้อย่างทั่วถึง

ทั้งนี้ ด้วยศักยภาพของสื่อโทรทัศน์ ซึ่งมีคุณสมบัติแตกต่างจากสื่ออื่น ๆ ดังนี้ (จำนง วิบูลย์ศรี, 2527)

1. โทรทัศน์มีคุณลักษณะเท่ากับรวมเอาสื่อมวลชนทั้ง 3 ประเภทเข้าด้วยกัน คือ ทั้ง ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ ดังนั้น ทุกครั้งที่ออกอากาศจึงได้รับความนิยมมากกว่าสื่อมวลชนชนิดอื่น
2. เป็นสื่อที่มีทั้งภาพและเสียง ตลอดจนการเคลื่อนไหว ซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจ และยังช่วยให้การจดจำข่าวสารเป็นไปได้อย่างดี
3. เวลาชมโทรทัศน์ ผู้ชมมักสนใจอย่างจริงจังเมื่อเทียบกับการฟังวิทยุ สามารถตั้งผู้ชมไว้ได้
4. ไม่ต้องเป็นผู้มีความรู้ ก็สามารถรับชมรายการทางโทรทัศน์ได้ ต่างจากสื่อสิ่งพิมพ์ที่ผู้รับสารจะต้องเป็นผู้ที่อ่านหนังสือได้เท่านั้น
5. เป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงประชาชนผู้ชมได้มาก ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อหัวมีราคาถูกกว่าสื่อประเภทอื่น

นอกจากโทรทัศน์จะเป็นสื่อมวลชนที่สามารถดึงดูดความสนใจของคนทั่วไปได้แล้ว เด็กก็ยังเป็นผู้รับสารที่ได้มีโอกาสใกล้ชิดกับโทรทัศน์มากที่สุดอีกกลุ่มหนึ่งในปัจจุบัน นิดดา หงษ์วิวัฒน์ (2527) ได้กล่าวไว้ว่า ภาพและเสียงในจอโทรทัศน์ สามารถสะกดเด็กเล็กแค่เพียงสองขวบ ไปได้ชะงัดนัก เด็กสามขวบสามารถจำทำนองเพลงประกอบการ์ตูนและเรื่องได้เร็วกว่าเพลงร้องของเด็กเอง หรือแม้แต่เพลงกล่อมเด็กเสียอีก เด็กอายุสี่ขวบนั่งจ้องอยู่หน้าจอโทรทัศน์เป็นตั้งเมื่อนานที่สุดถึงสี่ชั่วโมง

พฤติกรรมการดูโทรทัศน์ของเด็กนั้น เริ่มตั้งแต่เมื่อเด็กมีอายุประมาณ 2 ปี เด็กจะเริ่มรู้จักดูโทรทัศน์ สนใจภาพและเสียงที่เกิดจากโทรทัศน์ และตั้งแต่ช่วงวัย 2 ปีนี้ จนกระทั่งถึงก่อนเข้าโรงเรียน เด็กก็จะมีโอกาสที่ได้ดูโทรทัศน์มากกว่าเด็กในช่วงอายุอื่น ๆ โดยเด็กสามารถมีเวลาดูโทรทัศน์ได้ทั้งวัน เด็กอายุ 2-5 ปี จะมีปริมาณการดูโทรทัศน์มากกว่าเด็กอายุ 6-11 ปี ส่วนเด็กในวัยเรียนนั้น อาจมีเวลาดูโทรทัศน์หลังจากเลิกเรียนแล้วในช่วงบ่ายจนถึงเย็น ซึ่งในช่วงนี้ตามสถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ จะมีการออกอากาศรายการประเภทการ์ตูน หรือมีฉะนั้นก็เป็นรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ละคร และรายการทั่ว ๆ ไป ส่วนในช่วงเวลา 5 โมง ถึง 6 โมงเย็น จะเป็นช่วงเวลา que เด็กดูโทรทัศน์มากที่สุด เพราะเด็กกลับถึงบ้านแล้ว เด็กจะดูโทรทัศน์จนถึงช่วงรับประทานอาหารเย็น และอีกครั้งในช่วงหลังรับประทานอาหารเย็นจนถึงช่วงเข้านอน ส่วนในวันเสาร์อาทิตย์ หรือวันหยุด เด็กก็อาจมีเวลาดูโทรทัศน์มากกว่าในวันธรรมดา ถ้าเด็กไม่ได้ทำกิจกรรมพิเศษอื่น ๆ เด็กก็อาจใช้เวลาทั้งหมดในการดูโทรทัศน์

โดยเฉลี่ยแล้ว เด็กส่วนใหญ่จะใช้เวลาอยู่หน้าจอโทรทัศน์วันละ 3-4 ชั่วโมง (สายฤดี วรภิกโขคาทร, 2535) ที่จะอยู่หน้าจอโทรทัศน์ ทำให้โทรทัศน์ซึ่งเป็นสื่อมวลชน ได้กลายเป็นสถาบันหนึ่งในสังคมที่ทำหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคม ถ่ายทอดความรู้ ความบันเทิง รวมไปถึงทัศนคติ และค่านิยมต่าง ๆ ไปสู่ผู้ชมรายการ

จากพฤติกรรมดังกล่าวสามารถก่อให้เกิดผลกระทบต่อเด็กในด้านต่าง ๆ ดังที่ Lowery และ Defleur (1988) ได้กล่าวไว้ว่า

1. ผลกระทบทางด้านร่างกาย (Physical Effect) เป็นผลกระทบต่อด้านสายตาของเด็ก เมื่อเด็กดูโทรทัศน์ในระยะใกล้เกินไป หรือดูโทรทัศน์ในที่แสงสว่างไม่เพียงพอ หรือทำให้เด็กขาดการเคลื่อนไหวร่างกาย เมื่อดูโทรทัศน์เป็นเวลานานเกินไป
2. ผลกระทบทางอารมณ์ (Emotional Effect) เด็กที่ดูรายการที่ตื่นเต้นอยู่เป็นประจำ อาจส่งผลกระทบต่ออารมณ์ของเด็ก ทำให้สามารถรับรู้ถึงเนื้อหาที่มีความรุนแรง จนสร้างอารมณ์ความหวาดกลัวให้กับเด็ก
3. ผลกระทบทางสติปัญญา (Cognitive Effect) โทรทัศน์สามารถช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เมื่อได้ดูรายการที่เป็นประโยชน์ แต่ก็อาจเกิดผลในทางลบ ถ้ารายการนั้นไม่ได้ช่วยพัฒนาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ หรือขาดการให้ความรู้เกี่ยวกับกระทำที่เป็นจริง
4. ผลกระทบทางพฤติกรรม (Behavioral Effect) เป็นผลกระทบทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เช่น เด็กเกิดการเลียนแบบ หรือทำตามสิ่งที่ได้พบเห็นจากการดูโทรทัศน์

การชมรายการโทรทัศน์ของเด็ก จึงมีผลกระทบในด้านบวกและด้านลบ และสาเหตุที่ควรต้องหันมาให้ความสนใจในพฤติกรรมของเด็กที่มีต่อการชมรายการโทรทัศน์ ก็เนื่องจาก การที่เด็กนั้นถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาติ ซึ่งเป็นคำนิยามที่บ่งบอกถึงการให้ความสำคัญของเด็กที่กำลังเติบโตอยู่ในปัจจุบันว่า จะเติบโตขึ้นเป็นบุคคลที่มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต ความสำคัญของเด็กในด้านที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญจึงทำให้มีความจำเป็นในอันที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กที่จะเติบโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ

โทรทัศน์จึงนับเป็นสื่อมวลชนที่มีศักยภาพสูง สามารถดึงดูดความสนใจของเด็กได้มาก ดังนั้นจึงควรที่จะต้องมีการใช้สื่อโทรทัศน์เป็นเครื่องมือให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยควรนำเสนอรายการโทรทัศน์ประเภทอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับเด็ก

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเริ่มต้นให้การศึกษาด้านความรู้ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน เพื่อให้เด็กเกิดความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ปฏิบัติทัศนคติที่ดี ความตระหนักรวมถึงจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นับว่าเหมาะสมที่สุด เพราะจากการที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เด็กนั้นหมายถึงผู้ที่เติบโตขึ้นไปเป็นอนาคต และกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ ประกอบกับเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ พร้อมทั้งจะสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวให้มีคุณภาพ

ดังนั้น เด็กจึงถือได้ว่าเป็นกลุ่มทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่ายิ่ง สมควรที่จะได้รับการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ รวมถึงแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่องสิ่งแวดล้อมมากที่สุด

ในปัจจุบัน รายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็กในหนึ่งสัปดาห์ มีจำนวน 14 รายการ โดยแบ่งตามสถานีโทรทัศน์ได้ดังนี้ (การตัดสินใจรางวัลโทรทัศน์ทองคำ รายการสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็ก ประจำปี 2540)

สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 อ.ส.ม.ท.	วัน	เวลา
1. ขบวนการคุณสะอาด	จันทร์ - ศุกร์	6.20-6.25 น.
2. หุ่นแสงตะวัน	เสาร์	8.00-8.30 น.
3. จี๊วแจ๊วเจาะโลก	อาทิตย์	7.00-7.30 น.
4. เพื่อโลกสวย	อาทิตย์	7.30-8.00 น.
สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5		
1. เขียวชนกับสิ่งแวดล้อม	พฤหัสบดี	17.00-17.30 น.
2. วิสัยสร้างสรรค์	ศุกร์	17.33-18.00 น.

สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7

1. เจ้าขุนทอง	ทุกวัน	7.20-7.40 น.
2. ที่นี้มีเพื่อน	พฤษ	16.45-17.15 น.

สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อ.ส.ม.ท.

1. บัณฑิตน้อย	จันทร์	16.40-17.10 น.
2. รักโลก	จันทร์ - ศุกร์	17.20-17.40 น.

สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์

1. เด็กดี	จันทร์	16.10-16.30 น.
2. โลกใบจิ๋ว	อังคาร	16.10-16.30 น.

สถานีโทรทัศน์ไอทีวี

1. ห้องข่าวจากดวงดาวเล็ก	จันทร์, อังคาร, พุธ, ศุกร์	16.30-17.00 น.
2. คุณลูกช่างคิด	อาทิตย์	9.30-10.30 น.
3. คิตส์นิวส์	อาทิตย์	10.30-11.00 น.

จากการศึกษารายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็กจำนวน 14 รายการ มีรูปแบบการนำเสนอ 6 รูปแบบ คือ

1. รายการข่าวและเหตุการณ์ปัจจุบัน
2. รายการสารคดี
3. รายการสัมภาษณ์ พูดคุย
4. รายการตอบปัญหา
5. รายการวาไรตี้
6. ละคร

สำหรับเนื้อหาสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก มีวิธีการนำเสนอหลากหลายรูปแบบ สามารถแบ่งออกได้เป็น 14 ลักษณะ โดยมีรายละเอียดดังนี้ (ไพลิน ศศิธนากรแก้ว, 2537)

1. **ทรัพยากรป่า** ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับการตัดไม้ทำลายป่า การอนุรักษ์ป่าไม้ ผลกระทบของการทำลายป่า การบุกรุกพื้นที่ป่า การทำไร่เลื่อนลอย การประกาศกำหนดพื้นที่ป่าสงวน รวมทั้งอุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน การเปิดสวนป่า การปลูกป่าของหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งภาคเอกชน การส่งเสริมการปลูกต้นไม้ การบำรุงรักษาป่า ประโยชน์ของป่า

2. **ทรัพยากรสัตว์ป่า** ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับการลักลอบล่าสัตว์ป่า การประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า การสูญเสียพื้นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า การสะสมชิ้นส่วนของสัตว์ป่า การจับสัตว์ป่ามาขาย การเลี้ยงสัตว์ป่า การบริโภคเนื้อสัตว์ป่า สาเหตุที่ทำให้สัตว์ป่ามีจำนวนลดลง

3. **ทรัพยากรน้ำ** ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับแหล่งน้ำตามธรรมชาติ (น้ำจืด) และแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น ปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมา สภาวะแห้งแล้ง และน้ำท่วม น้ำบาดาล ปัญหาน้ำเค็มหนุน ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ผลกระทบจากการสร้างแหล่งน้ำ ปริมาณน้ำในแหล่งน้ำ กิจกรรมที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำต่าง ๆ การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากสภาวะแห้งแล้ง

4. **ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน** ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับปัญหากรรมสิทธิ์ในที่ดิน การใช้ทรัพยากรที่ดินผิดประเภท ปัญหาความเสื่อมโทรมและการชะล้างพังทลายของดิน ปัญหาดินเปรี้ยวและดินเค็ม การพัฒนาดินในด้านต่าง ๆ การอนุรักษ์ดิน การขาดการทำนุบำรุง

5. **ทรัพยากรแร่และพลังงาน** ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ทั้งบนบกและในทะเล ผลกระทบจากการทำเหมืองแร่ต่อสิ่งแวดล้อม การสำรวจทรัพยากรแร่ธาตุ การศึกษาและพัฒนาทรัพยากรแร่ การสำรวจปิโตรเลียม (น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ) ทั้งบนบกและในทะเล การขุดเจาะปิโตรเลียมทั้งบนบกและในทะเล การสำรวจและการทำเหมืองถ่านหิน ผลกระทบของการขุดเจาะปิโตรเลียมและถ่านหินต่อสิ่งแวดล้อม พลังงานนอกแบบ (ฟืน ถ่าน แกลบ กากอ้อย) การขยายตัวและความต้องการใช้พลังงาน

6. **มลพิษทางน้ำ** ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับปัญหาน้ำเน่า น้ำเสีย และคุณภาพน้ำของแม่น้ำลำคลอง และชายฝั่งทะเล (การปนเปื้อนของสิ่งสกปรกและสารพิษ) แหล่งกำเนิดของสารมลพิษ (โรงงานอุตสาหกรรม ของเสียจากแหล่งชุมชน สารมลพิษจากพื้นที่เกษตรกรรม) การแก้ไขปัญหาทางน้ำเสีย (การบำบัดน้ำเสีย) ผลเสียของน้ำเน่าเสียหรือมีคุณภาพต่ำ การศึกษาและวิจัยด้านกำจัดน้ำโสโครก ปัญหาการเสื่อมคุณภาพของน้ำใต้ดิน

7. **มลพิษทางอากาศ** ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานและคุณภาพของอากาศในเขตพื้นที่ต่าง ๆ สาเหตุและแหล่งกำเนิดของสารพิษ สารพิษที่เจือปนในอากาศ การศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพอากาศ การตรวจวัดรถควันดำและรถมอเตอร์ไซด์ควันขาว อันตรายจากสารพิษในอากาศ

8. **มลพิษทางเสียง** ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับคุณภาพของเสียง แหล่งกำเนิดของมลพิษทางเสียง การตรวจสอบระดับเสียงจากยานพาหนะ อันตรายจากเสียงที่มีความถี่สูง

9. **ปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล** ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับปัญหาการตกค้างของขยะในบริเวณต่าง ๆ ปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอย ปัญหาการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะ ปัญหาขยะที่

ไม่ย่อยสลาย การนำของเสียกลับมาใช้ใหม่ การขนถ่ายขยะมูลฝอย ผลกระทบจากขยะมูลฝอย การดูแลสิ่งปฏิกูล ส่วนที่ถูกละเลย

10. **ปัญหาสารพิษ** ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับปัญหาอันตรายจากการใช้และการได้รับสารเคมี สารพิษหรือสารเคมีตกค้างในสิ่งแวดล้อม สารพิษหรือสารเคมีตกค้างในอาหาร และผลิตผลทางการเกษตร ปัญหาการตกค้างในคลังสินค้าของการทำเรือ ปัญหาที่เกิดจากกิจกรรมอุตสาหกรรม ปัญหาการจัดสารพิษจากกิจกรรมอุตสาหกรรม

11. **สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม** ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางวัตถุ วิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคม ชนบทธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และค่านิยม กฎหมาย วรรณคดี การอนุรักษ์วัฒนธรรม การศึกษาค้นคว้าหาวัฒนธรรมในอดีต

12. **ทรัพยากรชายฝั่งทะเล** ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลน สาเหตุการลดลงของป่าชายเลน ประโยชน์ของป่าชายเลน การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลน ปัญหาความเสื่อมโทรมของปะการัง สาเหตุที่ทำให้เกิดสภาพเสื่อมโทรมของปะการัง การอนุรักษ์ปะการัง ประโยชน์ของปะการัง การจัดการทางด้านปะการัง

13. **ทรัพยากรประมง** ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับปัญหาการลดลงของทรัพยากรประมงน้ำจืดและน้ำเค็ม การจับสัตว์น้ำจืดและสัตว์น้ำทะเลตามธรรมชาติ รวมทั้งการประมงกับปัญหาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดและสัตว์น้ำชายฝั่ง และปัญหาที่พบ สาเหตุของการลดลงของทรัพยากรประมงน้ำจืดและน้ำเค็ม ปัญหาการลดลงของสัตว์ทะเลที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์หรือที่กำลังจะสูญพันธุ์ การอนุรักษ์สัตว์ทะเลที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์หรือที่กำลังจะสูญพันธุ์ การสำรวจ ศึกษา และวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากรประมง

14. **ทรัพยากรมนุษย์** ประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับการเสริมสร้างประชากรให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า (การให้การศึกษา การอบรม) สิ่งที่บ้านทอนทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตของประชากร

สรุปได้ว่า รูปแบบและเนื้อหารายการ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการผลิตรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็กให้มีคุณภาพ ทั้งนี้เพราะเป็นช่องทางในการถ่ายทอดสารไปยังผู้รับสารในที่นี้คือ เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ป. 5 และ ป. 6) ความสำคัญจึงอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรจะสามารถผลิตรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็กให้มีวิธีการนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาที่น่าสนใจ และเด็กชอบ ด้วยเหตุนี้จึงมีการศึกษาถึงความพึงพอใจของเด็กนักเรียน เพื่อที่ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ด้านสิ่งแวดล้อม จะสามารถผลิตรายการทั้งรูปแบบและเนื้อหาให้ตรงกับความพึงพอใจของเด็กนักเรียนได้เป็นอย่างดี ซึ่งเท่ากับเป็นการใช้สื่อโทรทัศน์ซึ่งเป็นสื่อสารมวลชน

ที่มีศักยภาพสูงให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายใต้ความพึงพอใจของผู้ผลิตรายการ (ผู้ส่งสาร) และเด็กนักเรียน (ผู้รับสาร) จึงควรต้องศึกษาวิจัยเพื่อหาข้อสรุปถึงความพึงพอใจของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ที่มีต่อลักษณะรูปแบบ และเนื้อหาในการนำเสนอรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างลักษณะประชากรของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร กับพฤติกรรมการเปิดรับรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก
2. เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างลักษณะประชากรของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานครกับความพึงพอใจในรูปแบบการนำเสนอรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก
3. เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างลักษณะประชากรของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร กับความพึงพอใจในเนื้อหาการนำเสนอรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับรายการสิ่งแวดล้อมกับความพึงพอใจในรูปแบบการนำเสนอรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก
5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับรายการสิ่งแวดล้อมกับความพึงพอใจในเนื้อหาการนำเสนอรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก

ปัญหานำการวิจัย

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีลักษณะประชากรต่างกันมีพฤติกรรมการเปิดรับรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็กอย่างไร
2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีลักษณะประชากรที่แตกต่างกัน ชอบรูปแบบการนำเสนอรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก ประเภทใด เพราะเหตุไร ทำไมถึงชอบ

3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีลักษณะประชากรที่ต่างกัน ชอบเนื้อหาการนำเสนอรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็กประเภทใด เพราะเหตุไร ทำไมถึงชอบ
4. พฤติกรรมการเปิดรับรายการสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในรูปแบบการนำเสนอรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็กอย่างไร
5. พฤติกรรมการเปิดรับรายการสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในเนื้อหาการนำเสนอรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็กอย่างไร

สมมติฐานในการวิจัย

สมมติฐานที่ 1	นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะประชากรที่แตกต่างกัน จะมีพฤติกรรมการเปิดรับรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็กที่ต่างกัน
สมมติฐานที่ 2	นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะประชากรที่แตกต่างกัน จะมีความพึงพอใจในรูปแบบของการนำเสนอรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็กที่ต่างกัน
สมมติฐานที่ 3	นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะประชากรที่แตกต่างกัน จะมีความพึงพอใจในเนื้อหาของรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็กที่ต่างกัน
สมมติฐานที่ 4	พฤติกรรมการเปิดรับรายการสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในรูปแบบการนำเสนอรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก
สมมติฐานที่ 5	พฤติกรรมการเปิดรับรายการสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในเนื้อหาการนำเสนอรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3, 5, 7, 9, 11 และไอทีวี (ITV)

2. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ป. 5 และ ป. 6) ซึ่งมีช่วงอายุระหว่าง 10-12 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร
3. ศึกษาเฉพาะรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก ที่ออกอากาศช่วงวันที่ 1 มกราคม 2540 ถึง 30 ตุลาคม 2541

นิยามศัพท์ในการวิจัย

- ความพึงพอใจ** หมายถึง ความรู้สึกชอบของเด็กนักเรียนอันเกิดจากการเปิดรับชมรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการที่มีของเด็กนักเรียนได้
- เด็ก** หมายถึง ประชากรที่คัดเลือกมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ โดยเป็นเด็กนักเรียนชายหญิงที่ศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 มีช่วงอายุระหว่าง 10-12 ปี
- การเปิดรับรายการสิ่งแวดล้อม** หมายถึง การรับชมรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก โดยพิจารณาจากความถี่ หรือความบ่อยครั้งในการชมและระยะเวลาในการรับชมรายการ
- รายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก** หมายถึง รายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมโดยตรง และรายการเด็กที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สอดแทรกอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีการนำเสนอทางสถานีโทรทัศน์ประเภทไม่เสียค่าใช้จ่าย (Free T.V.) ในประเทศไทย โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็ก
- รูปแบบการนำเสนอรายการสิ่งแวดล้อม** หมายถึง วิธีการเสนอเนื้อหาของรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก โดยแบ่งได้เป็น 6 รูปแบบ คือ
1. ข่าวและเหตุการณ์ปัจจุบัน
  2. สารคดี
  3. ทอล์คโชว์
  4. วาไรตี้
  5. ตอบปัญหา
  6. ละคร

**เนื้อหาการนำเสนอรายการสิ่งแวดล้อม หมายถึง เรื่องที่นำเสนอในรายการสิ่งแวดล้อมทาง
โทรทัศน์สำหรับเด็ก โดยแบ่งได้เป็น 14 เรื่อง คือ**

1. อากาศ
2. น้ำ
3. ชยะมูลฝอย
4. สารพิษ
5. เสียง
6. ป่าไม้
7. สัตว์ป่า
8. ดิน
9. มลพิษทางน้ำ
10. แร่และพลังงาน
11. ทรัพยากรชายฝั่งทะเล
12. ทรัพยากรประมง
13. สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม
14. ทรัพยากรมนุษย์

สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็น
รูปธรรม (จับต้องได้และมองเห็นได้)และนามธรรม (วัฒนธรรม แบบแผน
ประเพณี ความเชื่อ) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า
ทรัพยากรแหล่งน้ำ ทรัพยากรดินและที่ดิน ทรัพยากรธรณี ทรัพยากร
ชายฝั่งทะเล ทรัพยากรประมงและทรัพยากรมนุษย์
2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นได้แก่ ศิลปะ วัฒนธรรม รวมทั้งมลภาวะ
เป็นพิษต่างๆ คือ มลพิษทางน้ำ ทางอากาศและเสียง มูลฝอยและ
สารพิษ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบและเนื้อหาการนำเสนอรายการสิ่งแวดล้อมทาง
โทรทัศน์สำหรับเด็กให้เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการ ความพึงพอใจ
ของเด็ก

2. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาผู้รับสารซึ่งเป็นหัวใจของการผลิตรายการโทรทัศน์ เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงพฤติกรรม การเปิดรับชมรายการ สิ่งแวดล้อมของเด็กว่าชอบชมรายการประเภทใดและการเปิดรับชมนั้นมีเหตุผลอย่างไร รวมถึงความพึงพอใจในรูปแบบและเนื้อหาของรายการสิ่งแวดล้อมว่ามีความพึงพอใจมากน้อยแค่ไหน
3. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อองค์การ และผู้ผลิตรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์สำหรับเด็ก เพื่อใช้เป็นแนวทางในการผลิตรายการ และเนื้อหาการนำเสนอรายการ เพื่อรณรงค์เรื่องสิ่งแวดล้อมให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลอย่างเต็มที่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย